

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**IRÁNYÍTOTT INTERJÚ BORSITS LÁSZLÓ NY. VEZÉREZREDESSEL
AZ MTA BOLYAI JÁNOS KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ TÁMOGATÁSÁVAL¹****DIRECTED (GUIDED) INTERVIEW WITH GENERAL (RET) LASZLO BORSITS SUPPORTED
BY THE JANOS BOLYAI SCHOLARSHIP OF THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES**

A magyar biztonságpolitika rendkívül markáns időszakának tekinthető az 1989-1999 közötti évtized, amely nem csak a nemzetközi események intenzitásában érhető tetten, hanem a hazai biztonságpolitikai gondolkodás formálódásában is. Ennek egyik legfontosabb, napjainkban is számos elgondolást és vitákat magában foglaló területe a Magyar Honvédség átalakítását célzó erőfeszítésekhez köthető.

A Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutató Ösztöndíja által megvalósuló kutatás fő célkitűzése a fenti törekvések biztonságpolitikai jellemzőinek feltárása. E cél megvalósítása érdekében a korszak jelentős szaktekintélyeivel, szakpolitikussal és katonai vezetőkkel elkészített irányított interjúk, mint primer források szolgálhatnak. Ez alkalommal Borsits László ny. vezérezredessel készített interjút adjuk közre.

The decade of 1989-1999 can be considered as a very significant term in the Hungarian security policy, which can be observed not just through the intensity of international events, but through the formation of national security policy thinking as well. One of the most important and intensively disputed field – even nowadays – is related to the transformation efforts of the Hungarian Defense Forces.

The main objective of this research, which is supported by the János Bolyai Research Scholarship of the Hungarian Academy of Sciences, is to explore the characteristics of the above mentioned security policy efforts.

To achieve this, guided interviews made with contemporary experts, policy makers and military leaders can serve as primary sources. In this case we provide an interview conducted with General Laszlo Borsits.

RÖVID ÖNÉLETRAJZ

1939. november 17-én született a Győr-Moson-Sopron megyei Fertőszentmiklóson. Általános iskolai tanulmányait szülőfalujában és Székesfehérváron végezte 1946-1954 között. Középiskolai tanulmányokat 1954-1958 között a II. Rákóczi Ferenc Katonai Középiskolában folytatott. Ezt követően egy éves időtartamban sorkatonaként szolgált a tatai 25. harckocsiezred iskolázászlóaljánál, ahol harckocsi-parancsnoki kiképzést kapott.

1959-1961 között végezte el az Egyesített Tiszti Iskola páncélos parancsnoki szakát. Ezt követően Tatán kezdte meg tiszti pályafutását a 25. harckocsiezred 3. harckocsi zászlóaljánál, harckocsi szakasparancsnoki beosztásban. Egy év után harckocsi századparancsnok lett, majd 1964-1967 között az ezredtörzsben szolgált, mint hadműveleti tiszt. 1962-ben megnősült, fiai 1963-ban, illetve 1966-ban Tatán születtek.

1967-1970 között elvégezte a ZMKA páncélos parancsnoki szakát, majd visszakérült Tatára, ahol három évig hadműveleti tisztként, majd főtisztként szolgált a 11. hk. ho. törzsben.

¹ Az irányított interjú 2013. július 11-én hangrögzítéssel történt Székesfehérváron.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

1973-1976 között egy év orosz nyelvelőkészítő után elvégezte Moszkvában a Vezérkari Akadémiát.

Ezt követően Tapolcán szolgált a 8. Harckocsi Ezred parancsnokaként, ahol jelentős tapasztalatot szerzett a harckocsi ezred teljes mozgósításában, valamint önálló menet (94 harckocsival) és a miniszteri szemle eredményes (jó minősítésű) lebonyolításában.

1977. szeptember 01-től Székesfehérváron az 5. hadsereg parancsnokság, hadműveleti osztályvezetőjévé nevezték ki, ezt követően 1980 szeptemberétől 1981 decemberéig ugyanitt törzsfőnök-helyettes volt. Ebben az időszakban mintegy másfél évig a Szondi Sportegyesület elnöki feladatait is ellátta.

1982-1985 között Zalaegerszegen folytatta katonai pályafutását, mint a 8. gépesített lövész hadosztály parancsnoka. Ez idő alatt számos hazai és külföldi (például Bulgáriában, Csehszlovákiában) hadgyakorlaton vett részt és 1983-1984-ben a hadosztály az akkori miniszteri szemlén elérte az "élenjáró" címet.

1985 januárja és 1988 májusa között ismét Székesfehérváron 5. hadsereg parancsnokságon szolgált, de már törzsfőnökként. E periódus legnagyobb kihívása a „RUBIN” feladat keretében meghatározott szervezeti átalakítások lebonyolítása volt. Ezt követően Budapesten vezérkar hadműveleti csoportfőnöki beosztásba nevezték ki, amit 1989. november végéig töltött be. Ezen időszak legjelentősebb feladatai a Magyar Néphadsereg támadó jellegű alkalmazási terveinek átdolgozása védelmi jellegűvé (1988 nyara), illetve a Munkásórség fegyverzeteinek és anyagainak begyűjtése (1989. szeptember-október) voltak.

1989. december 01-jén a Honvédelmi Minisztérium állományából kivált és megalakult a Magyar Néphadsereg parancsnoksága és vezérkara. Ettől kezdve 1991. szeptember 09-ig a vezérkar főnöki beosztását látta el. Ezen időszak legfontosabb feladatai:

- az 1989-1990-es rendszerváltás alatt a Magyar Honvédség működő képességének biztosítása;
- 1990. március 15-ig a parancsnokság és vezérkar munkakészségének elérése, a Magyar Néphadseregről a Magyar Honvédségre való áttérés;
- 1989. december 15-től a romániai forradalmi események figyelemmel kísérése és az igényelt segítség biztosítása;
- 1990. január 01-1991. június 19. között a szovjet csapatkivonás előkészítése és végrehajtása.

1991 szeptembere és 1994 júliusa között nyugdíjas volt, majd 1994. július 18. - 1997. július 01. között a Honvédelmi Minisztériumban dolgozott helyettes államtitkárként. Ebben a beosztásában alapvetően két területért: a Magyar Honvédség katonai ügyeiért, illetve a katonai oktatásért és tudományért felelt. A katonai vonatkozásban fontos volt a NATO Békepartnerségi Programjában (NATO PfP) való eredményes részvétel és az átszervezések végrehajtása. Erre az időszakra esett (1995. november 01. - 1996. március 01. között) a dél-szláv békeszerződés biztosítására az amerikai logisztikai csapatok Taszárra, illetve az északi dandár logisztikai bázisának Pécsre telepítése. Komoly kihívást jelentett az MH Műszaki Kontingensének megszervezése és az IFOR kötelékében a horvátországi Okucaniba való kitelepítése. Oktatási vonatkozásban kiemelendő, hogy hosszas előkészítés és nagyon sok vita után a katonai oktatás területén sikerült elérni, hogy a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia 1996. szeptember 01-től Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmé alakuljon át. A fenti időszakban a Honvédelmi Minisztérium képviselőjében tagja volt a Magyar Olimpiai Bizottságnak is. 1997 nyarán fejezte be aktív katonai pályafutását. A közel négy évtizedes katonai szolgálata alatt folyamatosan haladt előre a katonai ranglétrán: 1976-ig soron, majd a Vezérkari Akadémia elvégzése után lépett elő alezredessé. 1979. szeptember 29-én ezredessé, 1983. szeptember 29-én vezérőrnaggyá, 1989. szeptember 29-én altábornaggyá, 2006. október 23-án vezérezredessé léptették elő.

A katonai pályája után 1997-2002 között az üzleti szférában, mint katonai tanácsadó tevékenykedett.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**Mi volt az Ön helye, szerepe a hazai biztonságpolitikai döntés előkészítésben, döntéshozatalban?**

Én 1988-ig a szárazföldi haderónél szolgáltam vidéki helyszíneken, ezt követően kerültem Budapestre, először hadműveleti csoportfőnöknek, a vezérkar főnök hadműveleti helyettesének és 1989. december 01-től neveztek ki vezérkar főnöknek, amely beosztást 1991. szeptember 09-ig láttam el. Három év nyugdíjas időszak után, 1994 nyarától pedig helyettes államtitkár voltam a Honvédelmi Minisztériumban. Tehát közelebből a budapesti időszakban ismerkedtem meg, vagy kerültem közelebbi kapcsolatba a biztonságpolitikai kérdésekkel, mert a szárazföldi hierarchiában elfoglalt és bejárt beosztásokban alapvetően a katonai kérdések voltak a meghatározóak, azok domináltak és ennek keretében foglalkoztunk például a felkészítéssel és a kiképzéssel. Az 1989-1999 közötti periódus pont az egyik olyan legrázósabb, legváltozékonyabb, legdinamikusabb intervallum, amit nehéz az előző időszaktól elválasztani, mert lényegében 1989-90-ben egy folyamat fejeződött be és egy másik kezdődött el. Röviden visszatekintve érdemes megemlíteni, hogy a második világháborút követően alakult ki a két szembenálló rendszer, 1949-ben megalakult a NATO, majd '55-ben a Varsói Szerződés (továbbiakban esetenként VSZ), amely gyakorlatilag fenn állt 1991. július 1-éig, amikor Prágában aláírták a feloszlását kimondó dokumentumot. Ebben az időszakban Magyar Népköztársaságnak, beleértve a Magyar Néphadsereget is, nem volt önálló biztonságpolitikai koncepciója. Alapvetően az egypártrendszer időszakában a kongresszusi határozatok, az öt és a három éves tervek, valamint a Honvédelmi Minisztérium éves tervei határozták meg azokat a feladatokat, amelyeket a Varsói Szerződés keretein belül a Magyar Népköztársaságra, illetve a Magyar Néphadseregére hárultak. Ezt azért hangsúlyozom ki, mert abban az időszakban gyakorlatilag a Magyar Néphadsereg vonatkozásában a pártirányítás valósult meg. Kárpáti Ferenc a „Puskalövés nélkül” című könyvében nagyon sok kérdést tisztázott erre az időszakra vonatkozóan. Ehhez még hozzákapcsolnám azt, hogy a folyamatok megváltozásához mindenképpen szükséges volt az, hogy a szovjet vezetés élén megjelenjen Gorbacsov. Hiszen vele kezdődött el az az időszak, amely egyrészt a nemzetközi helyzetet, másrészt pedig Magyarország helyzetét is megváltoztatta. Érdemes arra röviden utalni, hogy az ő kezdeményezésére változott meg a VSZ tagországok támadó koncepciója védelmi jellegűvé, amelynek folyamatai ránk is hatással voltak. De ehhez az időszakhoz tartozik az 1989 decemberében lezajlott romániai forradalmi események, majd a nem sokkal később elindult délszláv válság, Jugoszlávia szétesése, a Szovjetunió felbomlása és Csehszlovákia kettéválása. De ide sorolhatjuk a Berlini Fal lebontását 1989-ben csakúgy, mint Németország újraegyesítését 1990-ben. Tehát az egész nemzetközi helyzet az '90-es évek elejére teljesen megváltozott. A Magyar Köztársaságon belül pedig erre az időszakra datálódik a különböző pártok megalakulása, majd 1990-ben az első szabad választás, tehát a belső viszonyok is teljes egészében megváltoztak. Azzal, hogy 1991 júliusában felbomlott a Varsói Szerződés, első alkalommal vált a második világháborút követően szükségessé az, hogy a Magyar Köztársaság kimunkáljon egy önálló biztonságpolitikai és katonapolitikai elgondolást. Az 1991-ig terjedő időszakban is volt egy nagyon „rámenős”, komoly változásokat hozó időszak, ebben meghatározónak pedig a szovjet csapatkivonás tekinthető. Ennek első elemét 1988-ban egy hadosztálynyi erő egyoldalú kivonása jelentette, majd az 1990. március 12-én aláírt egyezmény alapján, a szovjet csapatok Magyarországról történő teljes kivonása, amely 1991. június 19-én fejeződött be. Ezzel párhuzamosan a volt NDK területéről, Lengyelországból, Csehszlovákiából is kivonták a szovjet csapatokat. Ugyanekkor már zajlottak az európai biztonsági, és CFE tárgyalások (ezek a hagyományos fegyveres erők leszerelését célozták - NJL) a haderő-csökkentésről. Tehát már a rendszerváltást megelőzően – például 1989 novemberében is – készültek a Honvédelmi Minisztérium előterjesztésében a haderővel kapcsolatos átalakítási tervek. Erre az időszakra esett még egy olyan találkozó is Európában, amely azóta is egyedülállóan és egyetlennek tekinthető: az európai vezérkari főnökök szemináriuma 1990. január 16-19-e között, amely a bécsi haderő-csökkentési tárgyalások keretében valósult meg.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

1. számú kép: A bécsi haderő-csökkentési tárgyalások keretében 1990. január 16-19. között lezajlott vezérkar főnöki találkozó csoportképe, a kép bal szélén Borsits László altábornagy, MNVK vezérkar főnök látható
(Forrás: Borsits László magángyűjteménye a szerző rendelkezésére bocsátva)

A szemináriumon részt vett az amerikai és kanadai vezérkari főnök is. Ezen a találkozón egyrészt minden delegáció kifejtette az ország biztonság- és katonapolitikájával kapcsolatos kérdéseket, elgondolásokat, másrészt olyan kétoldalú találkozókra adott lehetőséget, amely alapján elindulhatott egy olyan folyamat, amely azt megelőzően nem létezett.

Melyek voltak azok a főbb kihívások, problémák, amelyekkel szembe kellett néznie a tárgyidőszakban?

Már a hadműveleti csoportfőnöki időszakban is volt egy-két olyan feladat, ami ide sorolható. Például 1988-ban a Varsói Szerződés doktrínájában a védelmi jelleg került előtérbe, így a fenti év nyarának az egyik legfontosabb feladata volt a Magyar Néphadsereg alkalmazási terveinek teljes átdolgozása, a támadó jellegű feladatok helyett – egyeztetve és egyetértésben a szovjet vezérkarral – a védelmi koncepciónak megfelelő alkalmazási tervek kidolgozása. Ez meg is történt, tehát a tervek a szovjet vezérkarral egyeztetve készültek el oly módon, hogy ők adtak ki egy direktívát, ezt mi feldolgoztuk, majd az elkészült terveket idehaza egyeztettük. Ezt kézjeggyével ellátta a mindenkori miniszter, régebben még a pártfőtitkár is, de ebben az időben már a miniszterelnök. Ezek után került ez a szovjet vezérkar főnökkel jóváhagyásra, aki abban az időben Szergej Ahromejev marsall volt (aki 1991-es sikertelen moszkvai puccskísérlet után öngyilkos lett – NJL). Ezt követően feladatok jelentkeztek '89-ben a határnyitással kapcsolatban is, hiszen a Magyar Néphadsereg különböző helyeken biztosított szállást, befogadó helyeket a kelet-németek számára. 1989 szeptemberétől egészen október 23-áig volt még egy nagy feladat, nevezetesen a Munkásőrség fegyverzetének a beszedése, azaz gyakorlatilag a Munkásőrség lefegyverzése, amely nagyon nyugodt körülmények között, az alakuló MDF ellenőrzése mellett ment végbe. Őket egy Szalai vezetéknevű (véltetően Szalai Róbertől van szó, aki az MDF Budapest III. kerületi szervezet tagja volt – NJL) úriember képviselte, aki nagyon félt és állandóan ott toporzékolt.

A haderő átalakításával kapcsolatban ki kell emelni, hogy ekkor változik meg a vezetési rend, hiszen 1989. december 1-vel szétválik a Honvédelmi Minisztérium vezetése és megalakul a Magyar Néphadsereg (MNH) Parancsnoksága. Ekkor lettem vezérkar főnök, míg Lőrincz Kálmán az MNH parancsnoka. Az első, és legfontosabb feladatunk az volt, hogy a Magyar Néphadsereg Parancsnokságát alakítsuk meg és érjük el a működő képességét 1990 márciusára, amikor a Magyar Néphadsereg megnevezése Magyar Honvédségre változott.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Egy másik, nagyon fontos feladattá nőtte ki magát egy előre nem tervezett eseménysorozat: az 1989. december 16-ával elindult román forradalom. Az ehhez kapcsolódó feladatok koordinálására, levezénylésére a vezérkarnál egy operatív csoportot hoztunk létre, amely végig figyelemmel kísérte a romániai eseményeket egészen 1990-es évek nyaráig. Napi kapcsolatban voltunk a román vezérkarral, katonai vezetéssel és nagyon jó kapcsolatok alakultak ki az új román katonai vezetőkkel. 1989. december 29-én látogatást tettünk Horn Gyula, akkori külügyminiszterrel Bukarestben, ahol tárgyalásokat folytattunk az új román vezetéssel.

A harmadik nagyobb feladat a szovjet csapatkivonás előkészítése, végrehajtása és lebonyolítása volt, amely 1989 decemberétől 1992 őszéig, az elszámolásig tartott. 1990. március 10-én, amikor Moszkvában a csapatkivonásról szóló szerződést Horn Gyula alá írta, én, mint katonai szekció vezetője voltam jelen.

Ezt a hármas feladatot említve hozzá kell tenni azt is, hogy az 1990-es tavaszi választásokat követően a megalakult új kormánynak megfelelő segítséget kellett adnunk, az új honvédelmi vezetést tájékoztatnunk kellett. Például mindjárt az új kormány megalakulása után pár nappal Antall József miniszterelnöktől azt a feladatot kaptam, hogy utazzak ki Bukarestbe és ezt Kovács Jánossal, az akkori Katonai Felderítő Hivatal főnökével meg is tettük. Az új magyar kormány üzenetét vittük az új román vezetésnek, pontosabban Stanculescu honvédelmi miniszternek, amely azt tartalmazta, hogy milyen irányba fog gondolkodni az Antall-kormány Romániával kapcsolatban.

Érdemes itt megemlíteni az 1990 őszi taxis blokádot is, amellyel kapcsolatban szintén jelentkeztek feladataink, bár elég kalandos módon.

Ezt követően nem sokkal, 1991 indultak el a nem várt délszláv folyamatok, amelyek kapcsán egyes események – például a Barcsón történetek – tisztázása, a megfelelő erők a csoportosítása, létrehozása volt a feladatunk, arra az esetre, ha szükséges, akkor válaszlépést lehessen adni.

Az új kormány megalakulásával egy időben, már rövid időn belül történtek olyan lépések, amelyek mindenképpen arra irányították a figyelmet, hogy a magyar kormány elkötelezett a Varsói Szerződésből való kilépésre. Már a megalakulást követően jeleztük a szovjet vezetésnek, hogy leállítjuk a gyakorlatokat és az 1990 nyarán, Moszkvában megtartott Politikai Tanácskozó Testület ülésén került első ízben felvetésre a magyar fél részéről a Varsói Szerződés megszüntetése. Persze ehhez kellett némi furfang is, ugyanis az ülés lebonyolításáért mi magyarok feleltünk, Antall József volt a levezető elnök. Az előzetesen kiküldött napirendi pontok között ez a téma abszolút nem szerepelt. Antall József elővezette azt, hogy a napirendi pontok között szereplő modernizáció meg fejlesztési kérdések helyett a magyar delegáció szeretné a Varsói Szerződés feloszlásának kérdéseit napirendre tűzni. Ekkor elindult egy nagy polémia, de végül Gorbacsov rábólintott, hogy tárgyalhatunk erről. A magyar fél előzetesen nem egyeztetett erről semelyik jelenlévő delegációval sem, sőt ha jól emlékszem, akkor az NDK nagyon ellenezte, hogy ez napirendre kerüljön.

Ezt követően Für Lajos honvédelmi miniszterrel bemutatkozó látogatáson voltunk Dimitrij Jazov marsallnál, valamint Pjotr G. Lusev tábornoknál a VSZ Egyesített Fegyveres Erők (EFE) főparancsnokánál. Ekkor Lusev még ránk is szólt, hogy beszéljünk oroszul, amit úgy hártottunk el, hogy azért nem beszélünk ezen a nyelven, mivel a miniszter nem tud oroszul, így ez az oda-vissza fordításban gondot jelentene. 1991 januárjában már írásban bejelentettük, hogy megszüntetjük a légvédelmi együttműködést, tehát e tekintetben önállóvá váltunk. Ezt követően felszámoltuk a magyarországi és a moszkvai EFE képviselőket is.

Gyakorlatilag ezzel egy időben, szakértők bevonásával és hatpárti konzultációk alapján az előkészítés stádiumába lépett az új magyar biztonság- és katonapolitikai kérdéskör. Ez azért is vált szükségessé, mert itt léptett be egy átmeneti időszak, hiszen 1991 nyarán megszűnt a Varsói Szerződés, így egy vákuum keletkezett, Magyarország egy szinte semleges erőterbe került, amikor még nem volt jelen annyira a NATO sem. Magyarország NATO orientációjának első lépései 1991 nyarán történtek meg, mert ekkor az új kormány kezdeményezte a hivatalos kapcsolatfelvételt a szervezet irányába. Ezt követően – a katonai szakértők, a honvédség, a vezérkar együttműködésével – 1991-92-ben gyakorlatilag kidolgozásra került az új Biztonságpolitikai Alapelvek, és a Honvédelmi Törvény, amelyeket később, 1993-ban el is

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

fogadtak. Az említett változások azt is magukkal hozták, hogy 1991-ben újra át kellett dolgoznunk a Magyar Honvédség alkalmazási terveit, amelyet teljesen önállóan alakítottunk ki, figyelembe véve környezetünk helyzetét. Ezzel párhuzamosan kezdődött el a felkészülés a NATO tagságra egészen 1997-ig, amikor elértük a végleges tagság jelöltséget, majd elérkezett 1999. március 12-e, amikor a NATO teljes jogú tagjává váltunk.

Itt érdemes még megemlíteni azt is, hogy 1991. január 16-án egy orvos csoportot küldtünk ki az épp akkor zajló Öböl-háborúba, akik aztán májusban tértek haza.

A NATO Békepartnerségi Programja során nagyon sok feladat, gyakorlat volt, de ezek közül is kettő-három kiemelkedett. Az egyik a magyar IFOR kontingens felkészítése 1995-ben majd kiküldése 1996 elején. Ugyanerre az időszakra esett az 1995. november 1-vel kezdődő amerikai logisztikai csapatok Taszárra való telepítése és kevés szó esik arról, hogy ezzel egy időben, Pécsre került telepítésre az északi (nordic)-lengyel logisztikai dandár (NORDPOLBDE – NJL) egyik támogató csoportja, amelyben különféle nemzetek tagjai szolgáltak.

A Varsói Szerződésen belül a szovjetekkel való együttműködés milyen jellegű volt, volt-e egyáltalán mozgástere a magyar katonai vezetésnek?

Bizonyos értelemben volt, bizonyos értelemben nem. A szovjetek minden évben úgynevezett „protokollt” készítettek, majd ezt átadták a magyar vezetésnek, és azt szerették volna, hogy ez tűzön-vízen át teljesüljön. Sok esetben már a régebbi vezetés, például Czinege Lajos minisztersége, de Kárpáti Ferenc miniszter idejében is, nagyon sok polémia és vita volt erről. Például az utolsó évben, 1990-ben, amikor megkaptuk a protokollt, akkor már minden kérdőjeles volt, hiszen akkor már tudtuk, hogy választások lesznek. 1989 októberében vagy novemberében Moszkvában voltunk Pacsek vezérezredessel – akkor még Ő volt a vezérkari főnök – és a naptári tervvel is csak úgy értettünk egyet, hogy azt a megjegyzést tettük hozzá, hogy „függően a választások eredményétől”. Ezt persze nagyon nehezen akarták tudomásul venni és elfogadni. A következő évben ismét hozták a protokollt, amelyben több száz harckocsit és minden más fegyverzetet akartak ránk erőltetni. Én akkor elmondtam ott, az Egyesített Fegyveres Erők hadműveleti főcsoport főnökének, hogy mi ezeket már nem fogjuk teljesíteni. Erre nekem azt mondta, hogy hívjam föl Moszkvát, mert Ő nem mer haza menni, mert ha ezeket nem teljesítjük, akkor őt már Kijevben letartóztatják. Akkor már nagyon sok esetben volt vita arról, hogy mit teljesítünk, vagy mit nem, ugyanis a Magyar (Nép)köztársaság akkori gazdasága, teherbíró képessége nem tudott többet elviselni. Úgy szoktuk viccesen mondani, hogy az összes gimnáziumba járó gyerek géppisztollyal járhatott volna, ha mindazt elfogadtuk volna, amit a protokollokban ajánlottak.

Egyébként az együttműködés normális volt, például az alkalmazási tervekben az 5. hadsereg adott esetben a déli hadseregcsoport alárendeltségébe került volna, és annak a kötelékében hajtotta volna végre a feladatait. Viszont az 5. hadsereg alárendeltségébe került volna egy szovjet hadosztály, amely viszont a mi irányításunk alatt működött volna. Ez a 254. gépesített lövészhadosztály volt, amelynek a parancsnoksága Székesfehérváron állomásozott.

Említette, hogy a Varsói Szerződés felbomlásának első lépése a légvédelmi együttműködés megszüntetése volt. Miért jelentős ez?

A Varsói Szerződés egységes légvédelmi rendszere 1991. január 01-ig működött. Ez volt az a lépés, amikor már valamilyen formában jeleztük azt, hogy mi már megkezdtük a VSZ-ből való kilépésünket, és ennek az előkészületeit folyamatosan végezzük. Ekkora már a saját légvédelmi rendszerünk működőképes volt és így nem volt szükséges, hogy ez az együttműködés továbbra is megvalósuljon.

Ebből logikusan az következne, hogy más területeken még mindig szoros volt az együttműködés vagy a függőségi viszony...

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Nem volt már függőségi viszony, és ezt jól példázza, hogy 1990 szeptemberében lett volna Magyarország területén egy közös gyakorlat, amire – mint az korábban említettem – az előző évben a naptári terv jóváhagyásánál a választásoktól való függőségi megjegyzést tettünk. Ezt a gyakorlatot mindenképp szeretnék volna végrehajtani, de mi ezt már nem engedjük, nem járultunk hozzá. Ezt követően az alkalmazási terveknel szüntettük meg az együttműködés formáit, ez így ment folyamatában és fejeződött be a szerződés felbontásával.

Ön szerint mi volt az oka, hogy a rendszerváltás időszakában a magyar haderő intakt maradt?

Szerintem ez annak volt köszönhető, ahogy alakult akkor a Magyar Néphadsereg, Honvédség vezetése. Kárpári Ferenc minisztersége idején az volt a fő törekvés, hogy a Magyar Néphadsereg egységét, intaktságát meg kell őrizni és nem szabad beleavatkozni az ország helyzetébe, politikai vitáiba és ezek kérdésköreibe. Persze a hadseregen belül is zajlottak különböző polémiák például a bajtárs megnevezés bevezetéséről, vagy a haderőn belül működő pártszervezetek felszámolásáról. De minden törekvés arra irányult, és azt követően is, amikor szétvált a vezetés és Lőrincz Kálmánnal vezettük a haderőt, hogy a hadsereg semmilyen körülmények között ne avatkozzon be és ne foglalkozzon ilyen kérdésekkel. Ennek volt egy eklatáns példája, a taxis blokád idején, amikor egyesek szeretnék volna a hadsereg beavatkozását igényelni, kérni. De ebben is olyan állásfoglalás történt az akkori köztársasági elnök, Göncz Árpád teljes egyetértésével, hogy csak logisztikai, ellátási feladatokban vegyünk részt és semmi olyanban, amely a blokádban résztvevők ellen történhessen. Egy kísérlet történt, erről különböző fórumokon beszéltek, amikor az Árpád-híd megtisztítása kerülhetett szóba, de szerencsére az ide kijelölt néhány eszközt is menet közben visszarendelték. Horváth Balázs akkori belügyminiszternek volt egy ilyen jellegű igénye, de a köztársasági elnök ezt is semlegesítette.

Hogyan élték meg az ekkor kibontakozó hatásköri vitákat?

Igyekeztünk úgymond egyensúlyozni, hogy mindkét fél jól járjon, így ne kerüljünk összeütközésbe a résztvevőkkel, de a törvényeket is be tudjuk tartani. Készült egy magnófelvétel a taxis blokád utolsó napján (1990. október 28. – NJL), vasárnap dél körül, amin négyen vettünk részt – Lőrincz Kálmán, Deák János, valamint Annus Antal és jómagam – és ott nagyon felvetődött, hogy volna egy olyan igény, amely a hadsereg alkalmazására irányul. Én ennek az egyik áldozata vagyok, de vállalom, hogy én voltam az, aki messzemenőig ellenezte ezt. Ez volt az egyik ok, amely később az állásomba is került. Ahhoz ragaszkodtunk, hogy csak a törvényeknek megfelelően lehet alkalmazni a haderőt, az meg azt mondta ki, hogy ez csak szükségállapot esetén lehetséges.

A „biztonságpolitika” kifejezéssel mikor találkozott először?

Konkrét megfogalmazásban és annak ma használt összetevőiben – például a külső, a belső, gazdasági, politikai, kulturális stb. – nem nagyon tűnt fel a kezdet kezdetén, mert nem volt ilyen megfogalmazás. Én úgy emlékszem, hogy a '80-as évek körül került be a köztudatba, de lehet, hogy tévedek ebben.

Kik voltak azok a személyek, akik jelentős mértékben hatottak a magyar biztonságpolitikai gondolkodásra?

A korábban már említettekén kívül én azt hiszem, hogy Nógrádi György, de amikor megalakult a Védelmi Kutató Intézet, majd a Stratégiai Kutató Intézet, akkor Kőszegvári Tibor, Gazdag Ferenc, Tóth Péter, de a Külügyminisztériumban is nagyon sok embert felsorolhatunk, akik foglalkoztak ezekkel a kérdésekkel.

Milyen volt az együttműködés a Vezérkar, valamint a Honvédelmi Minisztérium és a Külügyminisztérium között?

Őszintén szólva normális kapcsolatunk volt a Külügyminisztériummal. A legtöbb vitánk azonban a pénzügyi vonatkozásokban voltak. Ennek egyik eklatáns példája még helyettes államtitkári időszakomban történt, amikor első alkalommal hajtottunk végre egy katonai tender megvalósítását. Ennek lett az eredménye az ún. „MISTRAL” kis

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

hatótávolságú légvédelmi rakéták beszerzése. (A tendereztetés a 95/1995. (IX. 28.) OGY határozat alapján valósult meg. – NJL) A tendert koordináló bizottság elnökeként már az előkészítés során a legtöbb vitánk abból fakadt, hogy mi egy több évre kiterjedő finanszírozási időszakot vázoltunk föl, és kértük, hogy a Pénzügyminisztérium (PM) adjon arra garanciákat, hogy ezek az összegek, nem csak az adott évben, hanem évenként rendelkezésre állnak plusz forrásként, de ebben sehogy sem tudtunk dűlőre jutni. Ebben az időszakban Draskovics Tibor volt a PM közigazgatási államtitkára, Fehér József volt a HM-é, és késhegyre menő vitáink voltak ebben a kérdéskörben.

Ennek az volt a lényege, hogy nem akarták azt belátni, és ez a későbbiekben bizonyítást nyert, hogy előre kell tekinteni néhány évvel. És ennek során, le kell verni néhány olyan cöveket, hogy erre mindenképpen pénzt kell biztosítani, azaz garanciát kell vállalni. Mert nem lehet úgy egy beszerzést elindítani, főleg részletfizetési szerződés alapján, hogy az első évben meg van rá a keret, aztán a második évben azt mondja valaki, hogy márpedig erre nincs pénz.

Nem kapcsolódik közvetlenül az előző kérdéshez, de lényeges, hogy a Varsói Szerződésből való kilépés után jelentős mennyiségű tartalék anyag, eszköz maradt. Ezek felhasználása milyen módon valósult meg?

Amikor 1988-89-ben Magyar Néphadsereg békelétszáma 150-155.000 fő volt, akkor mindig azt számoltunk, hogy a békelétszám háromszorosa általában a mozgósított létszám, egy háborús helyzetre kivetítve. Ez azt jelentette, hogy anyagi készleteink egy része 400 ezer főre volt tervezve, ide értve a ruházatot, élelmet, egyéb anyagokat. Csökkent, egyrészt a létszám: a '90-es évek elején 130.000 fő, utána 1991-ig 90.000 fő, aztán az évtized végére lementünk 60.000-re, 2001-ig pedig 43.000 fő, másrészt 2004-ben megszűnt a sorkatonai szolgálat és áttértünk a professzionális haderőre. Ezt azt eredményezte, hogy a meglévő anyagi készletek, ahogy csökkent a létszám – és amit lehetett, az – beforgatásra, felhasználásra került. A technikai eszközök, például a CFE szerződésből fakadó leszerelési kötelezettségek miatt, központi raktárakba kerültek, egy részét későbbi felhasználásra szánva, más részét inkurrens anyagként eladásra bocsátva. Amit exportálni lehetett, például most itt vannak a MÍG-29-es repülőgépek, azokat eladva lehetett bevételhez jutni, vagy amit nem, annak meg egy része bontásra került.

Pénzügyi kérdésekben lehetett érv az, hogy „a hadseregnek úgyis van tartaléka”?

Persze, sőt, ha jól emlékszem, akkor létezett az a szabály, hogy az inkurrens anyagok értékesítéséből befolyt összegek a központi költségvetésbe érkeznek, és azt a haderő vagy visszakapja, vagy nem. Ez alól lehetett mentességet kérni, és ha megadták, akkor az adott bevétel ott maradhatott a hadseregnél vagy a honvédségnél.

Mi az, ami az Ön véleménye szerint, a magyarországi biztonságpolitikai gondolkodás az erősségének vagy gyengeségének volt tekinthető? Voltak-e jó felismeréseink vagy épp ellenkezőleg, hibás cselekedetek?

Amit elsőként ismertünk fel, az a csapatkivonás erőltetése a szovjeteknél. A tárgyalások Magyarországon kezdődtek meg legelőször, kivételt képez ez alól, amikor korábban egy hadosztálynyi erőt egyoldalúan kivontak az NDK-ból, és tőlünk is '88 áprilisában. A magyar tárgyalási kezdeményezés után jöttek hozzánk tapasztalatcserére a lengyelek, a csehek, és érdeklődtek, hogyan és milyen formában tárgyaljanak a csapatkivonások érdekében? Megítélésem szerint a magyaroknál mindig előtérbe került az a gondolkodás, hogy ha lehet, akkor furfangosan oldjuk meg a dolgokat. Én úgy érzem, hogy azért azokban a szituációkban, amikor a rendszerváltás békés, nyugodt körülmények között megvalósult, kijöttünk egy régi szövetségi rendszerből és beintegrálódtunk egy új katonai szövetségi rendszerbe, mind olyan pozitív tényezők voltak, amelyek reálisan kerültek megítélésre és felvetésre.

A negatívumok kapcsán azokkal a felvetésekkel egyet lehet érteni, hogy a korábbi gondolkodásmód, a beidegződések megváltoztatása mehetett volna gyorsabban, de ezt embere válogatja.

Meg kell említeni a nyelvkérdést is, hiszen sokáig egyirányú volt az orosz nyelv erőltetése, és nagyon rövid idő maradt arra, hogy átálljunk az angol nyelvre. A rendszerváltás pillanatától kezdődően a nyugati partnerek nagyon

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

jóindulatúak voltak, hiszen már akkor küldhettünk kollégákat Nagy-Britanniába: Szenes Zoltán volt kint először, aztán Urbán Lajos; az Amerikai Egyesült Államokban Bali József volt tanfolyamon. Ők aztán haza hozhatták a nyugati katonai gondolkodást, és ezen a területen sok minden elindult, de történhetett volna ez gyorsabban is. Maga az angol nyelvképzés még most is döcög és problémákkal küszködik, egyrészt az oktatás területén, másrészt pedig katonai vonatkozásban is.

Még miben nyilvánult meg az, hogy nyugatiak „nagyon jóindulatúak” voltak?

Például nem kaptunk semmi olyan megjegyzést, ami arra irányult volna, hogy mi milyen szövetségi rendszerben voltunk. Itt említhetném Eide norvég származású tábornokot is, aki akkor a NATO Katonai Bizottság elnöke volt. Amikor itt járt Magyarországon (1991. májusában – NJL), akkor a beszélgetéseink során kifejtette: „nézze, én is, maga is, a mindenkori kormány, a parlament vagy az alkotmány előírásainak megfelelően esküdt fel és ha annak szellemében dolgozott, ha ezt Ön betartotta, ha ezekkel nem ellentétesen tevékenykedett, akkor nem lehet egy szava senkinek”. Aztán voltak közvetlen beszélgetések az első amerikai látogatókkal is, és szóba került az, hogy mi Moszkvában végeztünk, a Vezérkari Akadémián. Akkor nekem amerikai tábornokok azt mondták: „nézze, én örültem volna, ha tanulhatok ott, mert abban az időben ott a katonai szakmát tanították”. Mi a Szovjetunióban nem a politikával foglalkoztunk, hanem az akkori katonai szakmának, tapasztalatoknak, elveknek megfelelő szakirányú tanulmányokat folytattunk. 1990 márciusában még Kárpáti Ferencsel jártunk Hollandiában, és annyira közvetlenül fogadtak bennünket, mint a régi, jó barátokat szokás. Persze ez kölcsönös volt, hiszen mi is hasonló szívélyességgel fogadtuk a nyugati delegációkat.

Ön szerint a katonai vezetők és a politikusok közötti együttműködés különböző biztonságpolitikai kérdések kapcsán milyen volt? (Értékelje 1-10-ig terjedő skálán!)

Ha osztályoznom kell, akkor hatos.

A Magyar Honvédség átalakítását célzó törekvéseket lehet korszakolni? Ha igen, hogyan?

Azért nehéz korszakolni, mert önmagában egy korszak volt a folyamatos haderő-csökkentés. Ebben volt egy időszak, amikor bizonyos átmeneti létszámemelés történt az 1991-92-es időszakban a délszláv válság idején. De ezt követően a folyamatos törekvés arra irányult, hogy a gazdasági lehetőségeknek, a teherbíró képességnek, valamint a szerződéses kötelezettségeknek megfelelően csökkentsük a hadsereg méretét. Teljesen új helyzet állt elő, amikor NATO tagok lettünk, hiszen az 5. cikkely alapján a kollektív védelem elve érvényesült a korábbi önálló biztonságpolitikai elképzelésekhez képest. 1999-ben, felkérésre írtam egy rövid tanulmányt arról, hogy új NATO tagként milyen elvek, eszközök és erőforrások szerint lehetne fejleszteni a Honvédséget (Ezt a tanulmányt az interjúalany a szerző rendelkezésére bocsátotta – NJL.) Az ebben megfogalmazott 2-3 dandárnyi erő bizonyos eltérésekkel hasonlít a mostani helyzethez.

A haderő-átalakításban a tisztán biztonságpolitikai megfontolások mennyire játszottak jelentős szerepet? Csak a költségvetési szempontok voltak a legfontosabbak?

Figyelembe vettünk számos olyan tényezőt, mint például a minket körülvevő országok helyzete, az európai szituáció, vagy azok a lehetséges veszélyforrások, amelyekre reagálni kell adott esetben. Ilyen volt a kibontakozó migrációra való odafigyelés, vagy a nukleáris fegyverek használatának elvetése. 1990 novemberében elsőként jelentettük be azt, hogy a Magyar Néphadsereg/Honvédség állományából kivonjuk az atomfegyverek alkalmazására alkalmas eszközöket. Ekkor jelentettem be a tapolcai rakéta dandár felszámolását. Természetesen, ezeken kívül a gazdasági lehetőségeket is számításba vettük.

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám**Miket tart az átalakítások pozitív vagy negatív eredményeinek?**

Pozitívum, hogy végeredményben az átalakítás során is, a hadsereg minden helyzetben megőrizte működőképességét, alkalmazható maradt. Ezt bizonyítják azok a feladatok, amelyeket végrehajtottunk, egyrészt a békepartnerség keretében, és a NATO tagság elérését követően is, de bizonyítottunk azokban a missziókban is, amelyeket napjainkig végrehajtottunk. Akár Irakban, akár Afganisztánban, de a Sínai-félszigeten, vagy a különböző délszláv helyszíneken, Koszovóban elvégzett feladatok azt bizonyítják, hogy a hadsereg egyrészt ebben a vonatkozásban is folyamatosan megőrizte alkalmazási készségét, másrészt bizonyították azok a rendkívüli esetek, események, amelyek idehaza történtek, például árvizek időszakában, amikor a hadsereg bevetésére, alkalmazására volt szükség.

Negatívum az lehet, hogy a folyamatos csökkentések miatt eljutottunk oda, hogy nem fordítottunk kellő figyelmet és gondot arra, hogy a béke és a háborús létszám lehetőség szerint közelítsen egymáshoz. Ennek lett az eredménye az, hogy 2010-re már nem maradt tartalékosunk, amit most próbálnak rendezni és újraszervezni. Ez egy hiányosság volt biztosan, de én az utódokat nem akarom ezért bántani, hiszen mindenkinek meg volt a maga baja abban az időszakban, amikor ott volt.

Milyen feltételeknek kellett teljesülniük ahhoz, hogy a haderő működőképes maradt?

Egyrészt, én a legfontosabbnak azt tartom, hogy legyenek meg a személyi feltételek, azaz felkészült, kiképzett állomány álljon rendelkezésre.

Másrészt, legyenek meg azok a technikai eszközök, amelyek az adott helyzetbe alkalmazásra kerülhetnek és ezek lehetőségei szerint a kornak megfelelő színvonalon álljanak, biztosítsák a szövetségen belüli együttműködést. Ez utóbbi egy hosszabb folyamat, hiszen egy volt szovjet haditechnikára alapozott haderőnek kell átállnia egy másik szervezetbe integrálódott képességekre. Fontos az is, hogy a megfelelő logisztikai feltételek biztosítva legyenek.

Miben látja parancsnoki munkája során a személyek és az állomány felkészültségének jelentőségét?

Én mindig csapatmunkás voltam, már olyan értelemben, hogy nem mindig csapatban dolgoztam. Nekem volt arra lehetőségem, hogy majdnem minden beosztást végigdolgozzak a hadseregben: voltam szakaszparancsnok, századparancsnok, dolgoztam ezred törzsben, hadműveleti tisztként, tevékenykedtem hadosztály törzsben hadműveleti tisztként, hadműveleti főtisztként, de voltam a hadsereg törzsben hadműveleti osztályvezető, törzsfőnök helyettes, törzsfőnök. Ez mind azt kívánta meg, hogy legyen egy csapat, egy olyan jól összeállított szervezet, amelyben az emberek megértik egymást és nemcsak utasításra, hanem lelkiismeretből is dolgoznak. Ezekben benne volt a csapatszellem. Másik megközelítésben voltam ezredparancsnok, hadosztályparancsnok és vezérkar főnök. Ezek már inkább egyszemélyi vezetési stílust követelnek meg. Ezeket lehet ötvözni ahhoz, hogy az adott szervezet jól tevékenykedjen, és jól működjön.

Nekem a legszimpatikusabb a harcokcsiezred parancsnoki beosztás volt. Ott érezhette az ember azt, ha délelőtt kiadott egy utasítást, azt délben, vagy délután már megkezdték végrehajtani, mert nem voltak olyan áttételek, amelyek megváltoztatták a dolgokat. Adott esetben, ha a hadsereg szintjéről elindult egy feladat, az mire leért a zászlóalj szintre, addigra előfordult, hogy ott homlokegyenest más jelent meg. Erre szoktam azt mondani, hogy „kis törzs – kis kupi, nagy törzs – nagy kupi”.

A különböző szakmai tudományos eredmények, hogy jutottak el a döntéshozóig, tehát akár egy vezérkar főnökhöz, akár államtitkárhoz, miniszterhez? A különböző aktuális szakmai, akadémiai eredmények megjelentek-e az Ön asztalán? Ha igen, akkor milyen formában? (Értékelje 1-10-ig terjedő skálán!)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

DR. NÉMETH József

Budapest, 2014.
7. évfolyam 2. szám

Természetesen megjelentek, hiszen minden ezred, hadosztály, hadseregtagozatban, illetve a vezérkarnál volt egy tudományos osztály, de legalább egy tudományos munkatárs. Az volt a feladatuk, hogy ezeket a kérdéseket összefogják. Ezen kívül ott volt a Stratégiai Védelmi Kutatóintézet és ott volt a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, amelynek kapcsán a helyettes államtitkári időszakomban a legnagyobb vitáim és polémiam akörül volt, amikor az akadémiából egyetemet hoztunk létre (a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemet 1996-ban alapították – NJL), ugyanis nagyon nagy volt az ellenállás, hogy az akadémia ne legyen egyetem.

A fentiekén kívül említést kell tenni a különböző konferenciákról, amelyeken részt vettünk, vagy az anyaguk eljutott hozzánk. Aztán megfogalmazódtak különböző javaslatok, amelyek szintén eljutottak hozzánk, tehát ilyen értelemben is volt szakmai-tudományos kapcsolat. De fordítva is igaz volt, hogy mi jártunk ki az egyetemre, vagy a különböző intézetekbe és ott tartottunk különböző előadásokat. Például a vezérkar főnöki időszakomban a felkészítés, kiképzés és szervezéssel kapcsolatban adtam elő még az akkori Akadémián. Tehát kölcsönösnek volt mondható ez a kapcsolat. Ha számokkal kéne értékelnem ezt a viszonyt, akkor öt pontot adnék rá.

Végezetül meg kell említenünk a különböző civil szakmai szervezetekkel való viszonyt, amelyekkel rendszeres kapcsolatot áptunk és volt rá lehetőségünk, hogy eredményeiket valamilyen formában felhasználjuk.

Kulcsszavak: magyar biztonságpolitika, átalakítás, Magyar Honvédség, rendszerváltás, NATO csatlakozás

Keywords: Hungarian security policy, transformation, Hungarian Defence Forces, regime change